

La castanya i el moniato: significats col·loquials

Jaume Salvanyà

Castanyes

El mot *castanya* és molt prolífic en la llengua col·loquial: té una gran varietat de significats i forma una bona colla de locucions i frases fetes. En els diccionaris generals¹ n'hi trobem un tastet, especialment en el DNV, que a més indica explícitament que les accepcions 1-4 són col·loquials:

1. Colp, trompada. *Li va amollar una bona castanya* (DNV). Les definicions del GDLC i, especialment, del DIEC2 i del GD62 són excessivament detallades: tots tres, per exemple, indiquen que el cop ha de ser al cap, però podria ser perfectament a alguna altra part del cos, com l'espatlla o l'esquena. D'altra banda, la definició del DNV engloba tant els cops a una persona com les topades, mentre que el GDLC fa una segona definició per a les topades: *S'ha clavat una castanya amb la moto*. Ni el DIEC2 ni el GD62 no esmenten aquest sentit de *topar*.
2. Contrariatat, engany. *Quina castanya que m'han pegat!* (DNV).
3. Any d'edat d'una persona. *Ja té seixanta castanyes* (DNV).
4. [usat generalment en plural] Testicle (DNV).
5. **treure les castanyes del foc (a algú)** Resoldre una situació compromesa afrontant-ne el risc (DIEC2, GDLC, GD62 i DNV).
6. **assemblar-se com un ou a/i una castanya** Ser dues coses molt diferents (GDLC i GD62).
7. **tindre (o alçar-se) amb la castanya torta** Estar de mal humor, irritable (DNV).

Més enllà d'aquests significats que figuren en els diccionaris generals, *castanya* té molts altres sentits col·loquials. Anoto els que recullen les següents fonts: *Diccionari del català popular i d'argot* (DCPA), *Argot barceloní*, *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*, *Diccionari català-valencià-balear*, *Diccionari descriptiu*

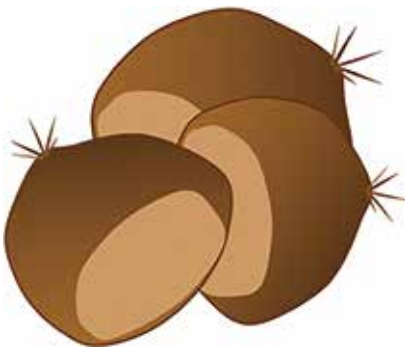
de la llengua catalana, *Diccionari històric del valencià col·loquial* (DHVC), *Diccionari de sinònims de frases fetes*, el portal ésAdir i el blog Silencis del DIEC.

8. Borraxera (DCPA, *Argot barceloní* i Silencis del DIEC).
9. Col·locada. *Vam fumar un parell de porros i vam agafar una castanya impressionant* (Silencis del DIEC).
10. Vulva (DCPA i Silencis del DIEC).
11. Coit (DCPA).
12. Any de condemna (*Diccionari català-valencià-balear*, DCPA, *Argot barceloní* i *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*).
13. Xut fort (ésAdir i Silencis del DIEC).
14. Desgràcia (*Diccionari descriptiu de la llengua catalana* i DHVC).
15. Notícia inesperada i colpidora (*Diccionari descriptiu de la llengua catalana* i DHVC).
16. Cosa impactant. *Quina castanya de cançó!* (Silencis del DIEC).
17. Tret (DHVC).
18. Pallissa (DHVC).
19. Escarment, desengany (DHVC).
20. Esglai, ensurt (DHVC).
21. Interjecció [de sorpresa, contrariatat] (DHVC).

El mot *castanya* també s'utilitza en aquestes expressions:

22. **a tota castanya**
 - a) Molt ràpid. *Va fer un esprint final a tota castanya* (*Diccionari de sinònims de frases fetes*, ésAdir i Silencis del DIEC).
 - b) A tot volum. *Els altaveus del concert sonen a tota castanya* (Silencis del DIEC).
23. **aigua de castanyes** Cafè mal preparat, flux (D*iccionari de sinònims de frases fetes*).
24. **anar-se'n (de) la castanya** Descontrolar-se, estar boig, pixar fora de test. *En aquest programa*

¹ He consultat els quatre diccionaris generals següents: *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2), *Gran Diccionari de la llengua catalana* de l'Enciclopèdia (GDLC), *Gran Diccionari 62 de la llengua catalana* (GD62) i *Diccionari normatiu valencià* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (DNV).

de tant en tant se'ls en va la castanya (o se'n van de la castanya) (Silencis del DIEC).

25. **castanya pilonga**

a) Colp (DHVC).

b) Censura, crítica (DHVC).

26. **donar castanya** Negar una cosa a qui la demana (*Diccionari català-valencià-balear*).

27. **fotre-li castanya** Accelerar, fer accelerar. *Va, fot-li castanya, que ho hem d'acabar ràpid* (Silencis del DIEC).

Moniatos

Col·loquialment, la paraula *moniato* no és tan rendible com la paraula *castanya*. En els diccionaris generals hi trobem aquest significat i aquesta expressió:

1. Ignorant, destrellat. *A eixe no li ho encomanes, que és un moniato* (DNV).
2. **deixar (o quedar-se) de pasta de moniato** Deixar (o quedar-se) parat (GD62 i DNV).

I en altres fonts:

3. Gep (DHVC).
4. Bitllet de mil pessetes (DCPA i *Argot barceloní*). Amb la desaparició de la pesseta, es podria pensar que aquest ús ha desaparegut, però en realitat s'ha transformat i ha passat a designar euros (Silencis del DIEC), de la mateixa manera que els *quilos* han passat a designar milions d'euros: *Ara que ho penso, aquesta manera de procedir s'assembla una mica massa a la d'una hipotètica dirigent política que es fes espigar a ella mateixa per una agència de detectius per mirar després de treure'n, de la forma més barroera possible, els rèdits polítics possibles (fins i tot a costa dels Mossos d'Esquadra), i després, ja de passada, vuitanta mil moniatos per mirar, com es diu sempre, de tapar forats* (Sebastià Alzamora, article d'opinió al diari *Ara*, 27-6-2013).

Genuïtat col·loquial

Podríem dir, doncs, que tant els moniatos com, sobretot, les castanyes poden ser una bona alternativa per a algunes expressions sovint interferides pel castellà. En dono cinc exemples:

Col·loquial interferit	Col·loquial més genuí
Quin pepinasso de cançó!	Quina castanya de cançó!
Aquest any ha fet cinquanta tacos.	Aquest any ha fet cinquanta castanyes.
Quina taja que porta!	Quina castanya que porta!
Això sí que és cafè i no l'aguachirri de l'oficina!	Això sí que és cafè i no l'aigua de castanyes de l'oficina!
Per cada entrada et claven més de cent pepinos!	Per cada entrada et claven més de cent moniatos!

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A.M., i Moll, F. de B., *Diccionari català-valencià-balear* (edició en línia), Editorial Moll i Institut d'Estudis Catalans. ésAdir: Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, portal lingüístic (en línia).
- DIEC2: Institut d'Estudis Catalans, *Diccionari de la llengua catalana*. Segona edició (en línia).
- DNV: Acadèmia Valenciana de la Llengua, *Diccionari normatiu valencià*, edició en línia.
- ESPINAL, M. Teresa, *Diccionari de sinònims de frases fetes*, Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions; Publicacions de la Universitat de València; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona/València, 2006.
- GD62: *Gran Diccionari 62 de la llengua catalana*, a cura de Lluís López del Castillo, Edicions 62, Barcelona, segona edició, 2005.
- GDLC: *Gran diccionari de la llengua catalana*, edició en línia (www.diccionari.cat), Enciclopèdia Catalana. Institut d'Estudis Catalans, *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, edició en línia.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim, *Diccionari històric del valencià col·loquial* (segles XVII, XVIII i XIX), Universitat de València, València 2006.
- POMARES, Joaquim, *Diccionari del català popular i d'argot*, Edicions 62, Barcelona 1997.
- SÁNCHEZ, Antoni; Taixés, Rafel; Tasis, Rafael, *Argot barceloní*, Parsifal Edicions, Barcelona 1991.
- Silencis del DIEC: blog de llengua gestionat per Jaume Salvanyà (silencisdeldiec.wordpress.com).
- VINYOLES, Joan J., *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*, Millà, Barcelona 1978.